

VIGRED * VESTNIK * PROSVETNI ODER

ŠT. 6.

LJUBLJANA, JUNIJ 1944.

LETO XXIII.

Boj dveh kulturnih sil

Pod besedo kultura navadno mislimo na vse skupne pojave, ki jih opazimo pri posameznih narodih. Pri človeku kot poedincu pa nam beseda kultura označuje vse človekovo udejstvovanje, ki prihaja iz človekove svobodne volje. Torej pomeni najširše njegovo delovno področje in zajame obenem celega človeka, njegovo telesno in duševno udejstvovanje.

Krščanska ali zapadna kultura je pa ona, ki je zrasla na grško-rimski kulturi, katero je temeljito prekvasilo krščanstvo s svojim naukom o neumrjčnosti duše, o Bogu in o večnosti. Skratka krščanstvo je položilo versko in moralno podlago celemu človeškemu življenju, zato je kulturni ideal zapadnega človeka, da postane čim popolnejša podoba božja. Zato pa je potrebna krščanska vzgoja, krščanski zakon, družina, ljudska moralnost, dobrotelost, krščanska umetnost in socialna pravičnost. Pod vodstvom Cerkve je dosegla zapadna kultura največje uspehe v srednjem veku in se povzpela do najvišje popolnosti.

V novejšem času so začeli razni krivi preroki, razni Marks tritati iz objema cerkve razne kulturne panoge. Prepovedali so cerkvi vsak vpliv na družino in na vzgojo, zlasti na gospodarsko področje in socialno zakonodajo. Vsled tega je postajala tovrstna kultura zemeljsko usmerjena, ne več duhovno prežeta, zatemnela je človeku pogled v večnost in ga usmerila le v zemeljsko uživanje. Telesu so vzeli dušo. Ni čuda, da je nastala zmešnjava, pravi kaos. Tako materialistično kulturo imenujemo boljše-viško ali komunistično.

V zadnji španski državljanski vojni je znani komunistični politik Martinez

Bacio izjavil: V tej vojni gre za borbo med katoliškim pojmovanjem kulture in med novo boljševisko kulturo. Kakor je šlo v španski državljanski vojni za borbo med evropsko in duhovno pojmovano ter med drugo barbarsko, materialistično kulturo, tako se je tudi pri nas boj spremenil v mesarsko klanje med dvema kulturnima silama.

Početki te naše državljanske vojne so se začeli pred leti na področju vzgoje, na prosvetnem polju, med književniki, med umetniki in znanstveniki. Šele, ko se je ukoreninilo zmotno pojmovanje nove kulture je prešla borba na politično udejstvovanje. Vidimo, da je bistvo tega boja v razliki med krščansko omiko in komunističnim materializmom. Naša prosvetna organizacija je na to zmoto opozorila že leta 1937. Takrat je vsem prosvetnim društvom razposlala tvarino, ki je bila obvezna za vsa društva in je obsegala:

1. Korporacijski sistem na podlagi okrožnice Quadragesimo anno.

2. Rešitev socialnega vprašanja v smislu okrožnice sv. Očeta.

V istem letu je bilo 126 društvenih predavanj o državljanski vojni v Španiji, kjer so predavatelji v besedi in sliki pokazali na grozna opustošenja komunistov v mestih in vaseh, o požganih samostanih, o oskrunjenih cerkvah in o neštetihih zločinih povzročenih od komunistov nad katoliškimi duhovniki in verniki. Marsikdo je tedaj dvomil, saj to je nemogoče, da bi se kot brat nad bratom tako pregrešil. V istem letu je Prosvetna zveza priredila tudi 104 predavanja o preganjanju katoliške cerkve v Mehiki. Fantje in dekleta so na sestankih proučevali osnovne zmote komunizma in

boljševizma in kritično proučevali razliko med socialnim redom po nauku katoliške cerkve in med komunističnimi zablodami. Tako je ob izbruhu državljanske vojne ali socialne revolucije pri nas bila mladina, ki se je udeleževala našega prosvetnega dela dobro poučena za kaj gre v tej borbi. Zato se je ta mladina takoj oprijela borbe proti komunističnim tolpom in stopila v vrste vaških straž in domobrancev.

Dolžnost naših slovenskih žena, mater in deklet ter slovenskih družin pa je, da doma izvrše duhovno obnovo. Da bomo postavili proti novemu človeku zmote — novega človeka, ki bo nosil podobo božjo na sebi. Le na ta način se bomo pripravili na obnovo naše slovenske zemlje, katero pokriva 15.000 grobov

padlih junakov za krščansko kulturo, kjer je porušenih 30 cerkva, okrog 50 prosvetnih domov, teh vidnih hramov krščanske kulture, pa tudi 30 grobov duhovnikov, oznanjevalcev te kulture.

Slehera družina naj izpolni v tem mesecu željo sv. Očeta, željo našega škofa, da se posveti Brezmadežnemu Marijinemu Srcu. Pripeljimo v slovensko družino zopet Marijo. Ona sama je rekla trem pastirčkom v Fatimi: »Bog hoče, da se svet oklene z vso silo češčenja mojega Srca. In ko bo moje srce prišlo do velike veljave, bo zavladala doba miru med človeštvom.« Tako vidimo je usoda človeštva, usoda krščanske kulture v rokah Matere božje. V usodepolni uri ne smemo preslišati klica božjega! Storimo svojo dolžnost!

V. Z.:

Dva zlata jubileja

Letos meseca junija praznujemo dve znameniti petdesetletnici: S. K. Delavskega društva v Ljubljani in S. K. društva za delavke v Ljubljani. Obe omenjeni organizaciji sta bili seme, iz katerega se je razvila Slovenska krščanska socialna zveza ali pozneje Prosvetna zveza. Iz društva za delavke pa se je razvila Slovenska krščanska ženska zveza. Naša dolžnost je, da se te petdesetletnice tudi spomnimo s tem, da pokličemo v spomin njuno ustanovitev.

Takrat je zapel dr. Janez Krek pesem:

»Sejmo, sejmo semena
Kristove ljubavi
Z golgotskega slemena,
da se svet ozdravi.«

Ta jubilej je namreč živa priča, na kako rodovitna tla so padle Krekove besede nove socialne zamisli in kako delovni so bili sejanci in gojitelji krščansko socialnega gibanja med Slovenci. Prvi Slovenski katoliški shod, ki se je vršil leta 1892 je za vsestranski razvoj slovenskega naroda neprecenljive važnosti. Takrat se je sprožilo pri nas delavsko vprašanje; sprejeta je bila resolucija: »toplo se priporoča snovanje katoliško delavskih društev«. Ta resolucija je prešla v meso in kri in življenje meseca junija 1894, ko je priredilo delavstvo ljubljanske predilnice svoj tretji

izlet na Šmarno goro. Tisto leto je šel slučajno z delavci tedanji kaplan v stolnici dr. J. Krek. Med delavci je bil takrat še nepoznan, vendar je vzbudil med njimi s svojo prijaznostjo mnogo zanimanja. Ko so se vračali domov, so stopili v gostilno na Brodu na »majhen poboljšek«, tu je med raznimi pogovori sprožil dr. Krek misel, naj bi se ustanovilo v Ljubljani Katoliško delavsko društvo. Čez 4 dni se je zbralo na stanovanju dr. Kreka kakih 60 delavcev, ki so izvolili pripravljalni odbor. Pravila so bila vložena pri Deželni vladi in kmalu tudi potrjena. Dne 22. julija 1894 se je vršil ustanovni shod v dvorani Rokodelskega doma. Kot glavni govornik je nastopil takratni poslanec Franc Povše, ki je v krasnih in jedrnatih besedah pozival delavce, da se združijo in oklenejo sv. Križa, ker jim samo v tem znamenju pride rešitev. Dr. Krek pa je pozival delavce, da se oklenejo društva za prosep svojega stanu. Za prvega predsednika je bil izvoljen g. Ivan Trtnik, poslovodja v Tobačni tovarni, za podpredsednika pa Franc Urbančič, delovodja v predilnici.

Prve prostore je društvu začasno prepuščala Katoliška družba v Ahačičevi hiši na Starem trgu. Društvo je sedaj prirejalo redne nedeljske sestanke, na

katerih so razni govorniki poučevali in bodrili delavce. Še istega leta so osnovali delavski list »Glasnik«. Sprejet je bil krščansko socialni načrt, ki je bil podlaga vsemu poznejšemu delovanju.

Poleg duševne hrane je društvo nudilo članom gmotne podpore, pri čemer si je tedanji blagajnik g. Ivan Rakove stekel s svojim delovanjem lepih zaslug.

Društveno delovanje pa ni bilo omejeno samo na Ljubljano, temveč je budilo delavstvo tudi po deželi iz spanja. Vrstili so se razni shodi: na Jesenicah, v Trzinu, Medvodah in Devici Mariji v Polju. Takrat se je ustanovilo več delavskih društev, ki so bila skozi 50 let prave delavske trdnjave. Organizacija je posegla tudi na gospodarsko polje ter ustanovila več konzumnih društev. Medtem, ko so nasprotniki napram delavcem hujskali proti veri, je naša organizacija svoje člane poučevala o vseh potrebnih socialnih vprašanjih in s tem dosegla svoj namen. Ta delavska društva so se združila v Krščanski socialni zvezi, ki je pritegnila tudi kmetско prebivalstvo v Izobraževalna društva. Za desetletnico so se zopet zbrali na šmarni gori pri Materi božji, kjer se je začelo to gibanje. Tja gor so pohiteli ob srebrnem jubileju 1919 spomladaj. Takrat je nastopil kot glavni govornik Jože Gostinčar in izrekel sledeče besede: »Majhno zrnce je vsejal dr. Krek pred 25 leti, a zraslo je iz njega veliko drevo, ki rodi že sedaj najlepše sadove. Dolžnost vseh vernih delavcev je, da to drevo pridno goje, zato naj raste krepko, cvete krasno in rodi bogate sadove v blagor slovenskega ljudstva.«

»Katoliško društvo za delavke« je bilo ustanovljeno 16. decembra 1894. leta. Pokojni prelat Rozman je bil prvi predsednik ter pravi o pričetku sledeče: »Pred nekaj dnevi je prišel k meni takratni kaplan g. dr. Krek s g. Matijem Mrakom. Dr. Krek začne razvijati in dokazovati, da bi bilo potrebno društvo, katero bi združilo naše delavke. Končno sta prišla z barvo na dan, da bi jaz prevzel predsedništvo društva, vdati sem se moral. Voditeljica pa bi bila vrla Marija Krivec, za podpredsednika pa je bil izvoljen g. Mrak. O priliki izvolitve sem

rekel: »Če so vsi dobre volje, hitro na delo« in tako je društvo začelo delovati.

Na ustanovnem shodu je bilo navzočih 500 delavk, kar je pričalo, kako zelo je bilo potrebno to društvo. Ob desetletnici je odbor poročal, da je imel 87 odborovih sej. Društvo je osnovalo svoj pevski odbor, kateri je večkrat nastopal na raznih društvenih prireditvah in je bil znan kot prvi ženski zbor v Ljubljani. Društvo je bilo ustanovljeno na strogo verski podlagi, zato je skušalo vsestransko ustrezati verskim potrebam svojih članic. V ta namen je priredilo vsako leto duhovne vaje za društvenice. Izleti so se vršili na Marijina božja pota. Prirejalo je redno vsako nedeljo in praznik zvečer za društvenice predavanja. V teku prvih desetih let je bilo 311 predavanj, katere so imeli predavatelji izključno duhovskega stanu, kar priča, kdo je pri nas največ deloval za izobrazbo ljudstva. Naj naštejem še živeče predavateljice: gg. Janeza Kalana, Matijo Mraka, Ignacija Nadraha, Janeza Oblaka, dr. Pečjaka Gregorija, Luko Smolnikarja, Viktorja Stesko, dr. Aleša Ušeničnika in dr. Franca Ušeničnika.

Poleg petja so v društvu vodili tudi pouk o jezikih, zlasti pa ženska ročna dela. Dvakrat na teden so poučevali dekleta v likanju, šivanju ter postrežbi. Dekleta so se pridno urila tudi v dramatičnih nastopih in so priredila v prvih desetih letih 56 predstav. Za svojo desetletnico si je omislilo društvo svojo lastno zastavo. Desetletnica je padla v jubilej proglasitve Brezmadežnega spočetja, zato se je slavnost blagoslovitve zastave razvila v velik delavski praznik, kakršnega že dolgo ni videla Ljubljana. Bila je to obenem manifestacija ljubljanskega delavstva v proslavo jubileja Brezmadežne. Po blagoslovitvi se je razvil po mestu veličasten sprevod.

To so torej prvi začetki naših organizacij med Slovenci. Zatega jubileja ne moremo praznovati z zunanjo proslavo, pač pa lahko v svojih srcih pripoznamo, ako bi vsi verni Slovenci sprejeli semena krščanskega socialnega gibanja v svoja srca in jih presadili v življenje, bi nam bila prihranjena komunistična sedanja revolucija.

Knjižnica

Na našem prosvetnem polju je razveseljiv pojav smisel za dobro knjigo. To opazamo pri izdajanju knjig in pri obisku ljudske knjižnice. Menda še nikdar ni izšlo toliko slovenskih knjig kakor v zadnjih letih. Tako se je tudi povečal poset naše Ljudske knjižnice v vojnih letih od 30.555 na 51.432; toliko je bilo izposojenih knjig v l. 1943 v Ljudski knjižnici na Miklošičevi c. 7. V prvih treh mescih letošnjega leta si je izposodilo 5670 oseb že 14.724 knjig. Knjižnica posluje dnevno od 9.—12. ure in od 14.—18. ure.

Podeželski zdravnik je naslov novi Slovenčevi knjižnici, ki je pravkar izšla. Ta roman je pisan s tako prepričevalno besedo, da zajame vsakega človeka. Značaj glavnega junaka, vaškega zdravnika je preprost toda močan, ki mora dvigati tudi bralca. V povesti je obsežen res kos resničnega človeškega življenja, zato spada v vsako knjižnico.

Mehanika vsakdanjega življenja je naslov »Svetovi« knjigi, v kateri je opisana sicer težka snov toda na preprost, razumljiv način. Knjigo krasi številne in lepe slike.

»**Naša knjiga**« nam je podala res nekaj prvovrstnih del: »Citadelo«, »Oče Damjan«, letos pa: »Božji mlini«. Jan Vrba je pisatelj tega češkega romana, ki je povzet iz kmečkega življenja ter bo kot tak tudi pri nas zaželenja knjiga.

Fant s Kresinja to je pesem domači zemlji in pesem kmečkemu stanu. Knjiga kaže, kako srečen je človek na svoji domači zemlji in kako nesrečen je oni, ki zapusti kmetško grudo ter išče svojo srečo v mestih in tovarnah. Študent, kateremu je spodletelo v mestnih šolah, se vrne domov, porabi to, kar se je naučil v šoli, za svojo vsakdanjo uporabo, spopolni posestvo in pomaga vsej vasi z nasveti in zgledi. Knjiga je zelo primerna za naše čase.

Društveni obzornik

Domovina v plamenih je naslov igri, katero so uprizorili za velikonočne praznike na logaškem odru. Pred začetkom drame je imel lep govor g. Erznožnik, ki je podal glavno vsebino igre in ideje: Živeti ali umreti. Sodelovalo je 10 idealnih in zavednih fantov. Igra je dosegla svoj namen.

»**Kočevska in njeno gorje**« je bil naslov spioktičnemu predavanju, ki je bilo v Prosvetnem domu v Novem mestu. Številne slike, katere je posodila Prosvetna zveza, so pokazale lepoto kočevske zemlje, pa tudi gorje, ki so ga povzročili komunistični rablji.

O Fatimi je imel predavanje 2. aprila p. Tarcizij za Novomeščane in begunce v Prosvetnem domu. Predavanje so popjasnjevale lepe skioptične slike. G. ravnatelj Ivan Dolenc je predaval o muslimanih. Tudi njegovo predavanje je bilo dobro obiskano.

Prijetno zabavo je nudilo Veselo gledališče domobrancem in meščanom v Novem mestu v soboto in nedeljo. Po-

sebnost so ugajale »Žabe«, »Čigav je obrok« in »Ponesrečena podoknica«. Med odmorom je igral orkester. Tako se je zopet začelo živahno življenje v našem Prosvetnem domu.

Prosvetno življenje na Vrhniki se obnavlja. Na velikonočni ponedeljek je bila prijetna pogostitev tukajšnjih domobrancev v Prosvetnem domu, katero so izvedle vrle Vrhnikanke pod vodstvom gospe Hrenove. Na belo nedeljo pa je Prosvetno društvo uprizorilo pravljico »Sneguljčica«. Po treh letih zatišja je bilo zopet nekaj razvedrila za mlado in staro. Dvorana je bila nabito polna. Nastopili so stari društveni igralci pod režijo g. Japlja. Prosvetno društvo je predstavo ponovilo v četrtek 20. aprila za otroke in domobrance, za ostale pa še v nedeljo 23. t. m. Vrhničani pa pripravljajo še celo vrsto prireditev, kar je dokaz, da je prosvetno gibanje na Vrhniki spet zaživelo in da je treba nadoknaditi, kar je bilo v letih prisilnega počitka zamujenega.

Slovenska mladinska igra

Martin Jevnikar — Nadaljevanje

Knjižne izdaje

6. Božične in druge mladinske igre. Zbrala S. M. Serafina Zdošek, šolska sestra v Mariboru. Maribor 1924. — Knjiga obsega osem iger, štiri izvirne, štiri prevode in prireditve.

I. Božične sanje nedolžnega otroka. Božična igrice v enem dejanju. Anica piše Jezuščku, kaj naj ji prinese. Zaspí in pokaže se ji nebeška delavnica, kjer delajo angelčki igrače za otroke. Jezušček jih nadzira, položi Anici roko na glavo in prebere njeno pismo. — Preprosta stvar, sami stari motivi, premalo nežnosti in poglobitve. — II. Božična pošta. Božična igrice v dveh dejanjih. — Petreček in Marica neseta v gozd pismo za Jezuščka. Angelčka-pismonoša prebereta pismo in obljubita darov. Kmalu pridejo angeli in okrase v gozdu božična drevesca za pridne otroke. Za tem pripeljejo na saneh božje Dete. — Tudi ta motiv je starinsko obdelan. Okolje je čudno in ne odgovarja otroški predstavi. Vse preveč je besed. — III. Angelčki praznujejo v gozdu svoj Božič. Božična pravljica v dveh slikah. — Zorka pripoveduje, da so nekoč praznovali angeli svoj božič v gozdu; okrog Jezusa so rajali. V drugi sliki se pokaže to rajanje. — Same besede in še te umetne in nezanimive! — IV. Cvetlični venček božjemu Detetu. Božična igrice v treh dejanjih. Po G. P. — Deklice se oblečejo v cvetlice in se s pesmimi zahvaljujejo Jezusu, ker jim je ozdravil sestro Cilko. — Stvar je precej tuja in dolgovozna. — V. Fiburška Sibilja. Božična igra v enem dejanju. Pos. V. P. Ni mladinska igra! — VI. V pomladni noči. Cvetlična pravljica. Po E. T. — Cvetlice se pripravljajo na prihod Vigredi; pri tem se prepirajo, a Vijolice vse ublaži. — Stvarca je ljubka, a preveč gostobesedna. Verzi teko gladko, ni pa uprizorljiva. — VII. V kraljestvu rož. Cvetlična bajka v dveh dejanjih. — Štirim deklicam se na kresno noč pokaže kraljestvo rož. Izvolijo si po eno vrtnico; vsaka pove svoji deklici svojo moč. Nazadnje jim napravi pridigo tudi kraljica. — Igrica je zelo pridigarska, posebno proti koncu. Dolgovozna je in slaba. — VIII. Rožica božjega Srca. Igrice v dveh dejanjih. Po B. Z. — Rožica, judovska deklica, vzljubi Jezusa in umrje ob njegovem kipu. — Kratka, jasna in ljubka stvar.

Knjiga ni prinesla nič novega v slovensko mladinsko dramatiko. Vse igre so povprečne, večinoma prirejene in prevedene. Nobena ni zrela za večji oder, komaj za kak samostanski razred. Bajne so, nenaravne, pridigarske, zelo ganljive in sa-

blonske. Manjka jim otroške vedrosti, poglobitve v otrokovo mišljenje in čustvovanje.

7. A. Pajmè: Palček Potep. Pravljica igra v treh dejanjih. Knjižnica Svete Vojske. Nova serija. Zv. I. Lj. 1925. — I. V kraljestvu palčkov se pripravljajo na kraljev god. Napravili mu bodo podoknico, opoldne pa svečano kosilo. — II. Palček Lom, čarovnik, hoče za kraljev god spremeniti vodo v vino, a vsi so odločno proti. Straža ujame pritlikavca Potepa iz Zarukane vasi. Rad bi postal palček. — III. Zdravnik Potepa pregleda in ugotovi, da kadi in pije. Obljubi, da se bo poboljšal. Pride še kralj in jih bodri, naj bodo vedno abstinentje. Čarovnika obsodijo na dosmrtno ječo. — Igra je zelo naivna. Ima ostro protialkoholno tendenco. Ta je precej vsiljiva, na koncu čisto pridigarska. Snovno je igra slaba. Nima nobenega osrednjega dogodka ali osebe, okrog katere bi se vse sukalo. Potek nastopi šele na koncu II. dejanja, pa še tu klavirno. Igra je razblinjena, sestavljena iz drobnih prizorov, ki dejanja ne požive, ker so preveč slučajni. Veliko je nepomembnih besed in celih prizorov. Skušaj biti tudi komična (palčka Huj in Nuj na straži, izbira Potepovega imena — Močnik), a je humor starinski in izrabljen (prim. Milčinskega in njegove Butalce!).

8. Manica Komanova: Sestrin varuh. Čarobna košara. V Ljubljani 1931. Nat. in zal. Učiteljska tiskarna. Sestrin varuh. Otroška igra v enem dejanju. Mati gre v mesto in Pavel mora varovati Jerico, ki spi v vozičku. Pavel gre ven, babica odnese sestrico, sosedov Mihec pa položi v prazni voziček medvedka. Ko se mati vrne in najde namesto hčerke medvedka, se zelo prestraši. Pavlova neposlušnost se razkrije in babica ga komaj opraviči. — Igra je preprosta in ne prinaša nič novega. Tradicionalen je razgovor otrok o tem, kaj bo kdo. Pavel je nedosleden. Ne misli na materino naročilo, potem ga pa peče vest, tako da se grabi za prsa (str. 12). Igra je tendenčna. — Čarobna košara. Zdravstveno poučna otroška enodejanka z godbo, petjem in plesom. Po zdravstvenih navodilih dr. Misa priredila za oder Manica Komanova. Janezek je mršav, ker je same slaščice. Pride Vitez Zdravje in mu pripelje prijatelje zdravja: Mleko, Korenje, Peso, Jajce, Krtačo, Milo, Zobno ščetko; ti ga pridobije zase, čeprav ga skušajo zapeljati sovražniki zdravja: Zobobol, Trebuhobol, Bacil, Kava, Meso, Piškot. — Igrica je poučna, živahna in nazorna. Vprizorljiva je in primerna za kake mestne šolske odre. (Se bo nadaljevalo)

Sedma javna produkcija Glasbene Matice

V frančiškanski dvorani je 5. maja pokazala šola prof. Šesta, kako je v letošnjem letu napredovala v gledališki umetnosti. Ker bo izšel iz te šole ne samo bodoči igralec, temveč tudi delavec na drugih kulturnih področjih, tudi tvorec ljudskega gledališča in izobrazbe, hočemo tudi na tem mestu pregledati njihovo delo. Program je obsegal dva dela: deklamacijskega in igralskega, dva svetova odrske umetnosti, ki se oklepata in drug drugega tako dopolnjujeta, da prečesto ni nobene meje med njima. Deklamacijski del je bil prav pestro izbran, saj je obsegal pravo pripovedno pesem, dramatičen monolog in lirično izpoved. Prav tako so bile pesmi glede zunanjšega izraza mnogovrstne: v strogi formi, metrično razgibane in v prostem ritmu. S tem so bile dane vse možnosti podajanja. Pogrešal pa sem čisto lirično pesem, tisto tiho, v kateri podoba zunanjšega sveta samo še utripa, kot je na primer Gradnikova »Zima« ali Kosovelova »Vas za bori«.

Za deklamatorja nudi največ prijema pripovedna pesem, v tem pogledu je najlepši primer Gregorčičeva »Jeftejeva prisega«. Kako je široko opisna, naravnost ohlapna; pisana je v metru, ki ji ne dopušča brez nasilja nikakršnega ritma; izvajalka je skušala s svojim blestečim glasovnim materialom porušiti okosteneli metrum in izčrpati zlasti čustvena mesta, kar se ji je v glavnem dobro posrečilo. Kakor je pesem le parafraza dogodka, tako je pa Prešernova »Lepa Vida« občečloveška danes in jutri. Zunanje dogajanje je prav malo razgibano, pesem teče kot reka, vmes pa raste Vidi-na tožba, ki je bolj boleče pridušena kot pa glasna. Pesem terja duše, ki je doživela že nekaj sveta, zato je razumljivo, da je bila za mlado izvajalko odločno pretežka. Župančičeva »Pripovedka o bedastem carju« je iz pesnikove mladostne dobe, zato se še močno čuti Aškerčev vpliv; iz vseh verzov zveni prešerna objestnost, ki je mestoma kar jedka. Izvajalka jo je čisto in razločno podala, tako da je prišel do izraza refren, ki daje pesmi pravo moč. Morda je bil celoten zvok še premalo zasmehljiv. Popolnoma drug svet je »Kralj Matjaž«.

Je vse bolj krhka, kot se zdi na prvi pogled. Izvajalec je pesem skrbno izdelal; zlasti se je potrudil, da so bila v pravem sozvočju tiha in glasna mesta, le proti koncu ni ujel tistega tona, ki nosi misel celotne pesmi. Lirične pesmi nudijo mnogo manj zunanjšega prijema in je nevarnost, da cela pesem v čustvu utone. Prešernova »Zvezdogledam«, ki je v knjigi ob drugih njegovih pesmih nekam zapostavljena, je na odru zaživela, le v podrobnosti, zlasti v sredini, je bila še premalo izdelana. Cankarjeva »Španska romanca«, ki bo v knjigi živela le zaradi Cankarjevih drugih stvaritev, je bila skrbno podana, manjkal pa je tisti osnovni ton, ki da pesmi pravi zvok, da je nekam medlo in suho izzvenela. Težke zahteve stavi Župančičeva »Z vlakom«; pisana je v prostem metru, vendar se mora čutiti, kako pesnik posnema gibanje vlaka; zato nastane nevarnost, da to pri pesmi preveč udarja, ali pa se zgubi, kar se je pri izvajalki delno čutilo. Pesem v svojem čustvu zdržema raste in se na koncu razklene. Tako je tudi izvajalko potegnili za seboj čustvo; mestoma ji je pesem čudovito zazvenela, zlasti ko ima lepo oblikovan govor. V primeri z njenim lanskim nastopom je viden napredek v izgovoru in podajanju.

Župančičeva »Dete čeblja« je dramatičen dialog, zato mu je dal g. profesor odrsko podobo. Izvajalka matere je pokazala mestoma že lepo zrelost, ki daje upanje, da se razvije v dobro igralko. Gospodična, ki je igrala dete, ima prijeten in čist organ, tako da je okusno izvedla svojo nalogo; morda bi bila lažje razvila svoje moči, če bi bila nastopila še v kakšnem drugem delu. Rostandov »Monolog o nosu« zahteva mnogo registrov, posebno v nekaterih podobah, ki so si po svojih sorodnostih silno blizu. Izvajalec, ki je letos prvič nastopil, je pokazal za prvi nastop nadpovprečno zrelost. Podobe, ki so mu nekako bolj ležale, je izdelal mestoma prav v podrobnostih. Le v osrednjem delu je bil premalo igralski in preveč deklamacijsko tog. Tudi govor mu polno zveni, le čistega zvoka še nima povsod.

Zadnja točka deklamacijskega sporeda

je bil Kettejev »Pijanec«. Podajanje je že prestopilo meje šolskega nastopa in je bilo že blizu resničnemu ustvarjanju. S svojo kretnjo in zvokom (želeti bi bilo več mimi-ke) je ustvaril iluzijo prostora, pesem samo pa resnično poustvaril, tako da je bilo podajanje v čast izvajalcu in g. profesorju.

Drugi del ni bil v celoti izvajen, ker je ena izmed gospodičen obolela, vendar pa je v glavnem možna sodba. V primeri z deklamacijo terja igranje vse več, to se je videlo pri vseh izvajalkah in izvajalcih, ker ni nihče dosegel čistega uspeha kot v prvem delu. Polég tega je bil drugi del odločno pretežak.

V I. prizoru Shakespearjevega »Othella« se je čutila močna neskladnost med izvajalci. Jago, ki se že takoj v začetku razgali, je vse premedel, zdelo se je, da se bori za podobo, da bi ujel vsaj eno njeno potezo. V »Veroniki Deseniški«, kjer imata Deseničan in Sida svoj čudoviti razgovor, je bil Deseničan vse preveč mladeniški, kljub svoji nizki legi glasu, manjkala je tista starčevska modrost, s katero razlaga o starih časih. Prav tako ni bila Sida »tetka, ki prede pretanko nitko«; zdelo se je, da izvajalki vloga ni ležala in da se ni mogla vanjo vživeti. Škoda je, da je bil prizor odrezan in je izpadlo srečanje s Friderikom. Veronika se ni mogla prav razviti, ker so ji bile na ta način sredi poleta odstrižena krila. A tudi izvajalka Veronike ni pokazala tega kot v deklamacij-skem delu. Iz Rostandovega »Orlića« je bil prizor le delno izvajen radi ovire, ki smo jo zgoraj omenili. V celoti smo videli le Metternichov nastop. Izvajalec je pokazal precejšnjo kulturo, saj terja odrsko ustvarjanje, zlasti pri zgodovinskih likih, tudi širokega razgleda.

Prevladoval je vtis, da je bil drugi del premalo skrbno pripravljen, pa tudi celotni nastop ni dosegel izdelanosti lanskega nastopa.

Naj se dotaknem posebej še izgovorjave, ki je ena izmed podlag vsemu odrskemu ustvarjanju. Premajhno skrb se polaga na izgovor soglasnikov. Tako smo slišali »Z vlakom« mesto »z vlakom«, »prekašluje« namesto »prekašljuje« in podobno. Problem nastane pri končnem -l v primeru ri-

me vstál — skál (Župančič), kjer je izvajalec l izgovarjal. Tako žrtvujem rimo ali pa imam mrtev izgovor. Šola se je odločila zanje. A to so drobnosti v primeri s tem, da šola ne polaga nobene pažnje na rastočo in padajočo intonacijo. Moč in lepota slovenske besede je v menjavanju širokih in ozkih vokalov ter rastoče in padajoče intonacije. To sta osnovi, ki dasta besedi melodijo. Mojster-izvajalec pa da še čustveno barvo, ju izgovori v višji ali nižji tonični legi, v hitrejšem ali počasnejšem tempu; to zadnje se oblikuje šele tedaj, ko ima nekdo kakovost in kolikost vokalov v popolni oblasti. Ljubljansčina ima izrazito nagnjenje k padajoči intonaciji, to slišimo na tramvaju, cesti, cerkvi, skratka povsod.

Pri produkciji sem si nalašč sproti beležil vse primere napačne, padajoče intonacije mesto rastoče; zapisek kaže sledeči rezultat: pri »Lepi Vidi« sem našel 27 primerov napačne intonacije (besede, ki so se ponavljale, ne štejem); naj navedem nekaj primerov: stála, nesrčča, rēkla, pravilno: stála, nesrčča, rēkla. Pri pesmi »Z vlakom« 22 primerov, pri pesmi »Pijanec« 17; pri drugih izvajalkah in izvajalcih manj, a nikjer ne manj kot 5.

Najbolj so bili na uho napačni akcenti pri izvajalcih, ki imajo lepo oblikovan govor, to je izvajalec Ketteja, posebno pa gospodična, ki je deklamirala Gregorčiča. Njej žlahtno zvone vokali, tako se izrazito čuti razlika med širino in ožino. Še več, pri njej je mestoma zazvenel odtenek celo pri ožini v primeru dēte nasproti prisēga. Zato je bilo tembolj škoda njenih 12 napačnih intonacij; tako je na primer v rimi mesto umrēti — cvēti izgovorila napačno umrēti — cvēti, tako je rima tudi enolična in na melodioznosti izgubi. Drugo je seveda, če pesnik isto besedo radi metra različno naglaša, kar imamo prav pri Gregorčiču v primeru otrók in ótrok, kar je gospodična pravilno izgovorila in tako ohranila pesnikovo izvirnost.

Moramo zahtevati, da dramska šola vse to goji, ker le tako bomo prišli v gledališću do pravilnega in lepega govora, ki bo šola vsem. Kdor ima posluh, se bo hitro priučil. Besedo za besedo je treba zazna-

movati, po analogiji najde učenec intonacijo pri sorodnih besedah sam. V enem letu se pokaže lep uspeh, o tem pričajo tovrstni poskusi pri nepoklicnih igralcih.

Kar pa se začne graditi na tem, čustvena melodija in vsi odtenki, to je pa dar ustvarjanja, ki je dan, komur je dan, in se ne da priučiti. A. Pirnat.

„Pastir Peter in kralj Maliban“ v frančiškanskem gledališču

Ob pomanjkanju dobrih otroških iger je ta bajka prav dobrodošla. Pastirček Peter najde na planini dragocen kamen kralja palčkov, mu ga vrne in si s tem pridobi njegovo naklonjenost, zato pa ga zasovraži hudobna čarovnica, ker s tem je njen načrt spodletel. Zdi se, da je palčkova obljuba samo beseda, kajti huda čarovnica pahne v prepad kože in na ubogega Petra se zlije gospodarjeva jeza, da ga spodi. Hudobna čarovnica odpelje še gospodarjevo hčerko Liziko; sedaj gresta Liziko iskat hlapca Gašper in dekla Nanča. Na svojem iskanju doživita čudno prigodo s Cipcom; Gašper pade v roke čarovnici, dobi tam Liziko, a je tudi sam ujet. Šele ko pride s Petrom kralj palčkov, se posreči ukrotiti hudobno čarovnico. Tako osvobodijo Liziko in Gašperja in tudi kože dobi gospodar nazaj, ker se niso bile ubile, temveč jih je bila hudobna čarovnica odvedla v svoj brlog. Pravljica snov, ki je že stokrat prikazana v raznih zgodbah, je tu dramatično šibka. Človek niha med dvema silama, med dobro in zlobno. Oni sta akterja, dobra bolj neposredno, tako da je edino čarovnica prikazana premočrtno. Tudi v bajeslovni igri mora biti človek junak. V njegovi duši se krešeta luč in tema, on pa pada ali raste. Le spomnilo se, kako mojstrsko gradi to Strindberg v »Nevesti s krono«. Pa pogledjmo Petra. Po naključju najde čarobni kamen. Bi ne bilo psihološko nujno, da se bori ali naj ga da ali ne. Obe sili posegata, on se odloči za boljše. Otroška duša bi ta boj čudovito doumela, seveda bi ji moral biti zares približan. Zato Peter trpi, a na koncu je poplačan. Epizodne vloge prav tako nič ne posegajo v dejanje. V tem pogledu je tretje dejanje samo po sebi prijeten oddih, je pa v taki rahli zvezi z glavnim, da celotnemu vtisu škoduje. Gledalec skoro pozabi na Petra in Liziko in bi lahko brez škode odpadlo.

Režiser je vestno opravil svoje delo. V glavnem se lahko reče, da je bila izvedba na višini, katere nepoklicni odri navadno ne dosežejo; izmed podob je najodgovornejšo oblikovanje hudobne čarovnice. Najbolj je aktivna, saj drži vse dejanje. V maski je odlično učinkovala, prav tako v igri. Glasovno se ni mogla vedno izogniti težavam, ki se dogajajo vsakemu igralcu, ki mora zabrisati svojo osnovno barvo. Tako so tudi pri njej udarjali trije glasovni odtenki: osnoven glas čarovnice, lestvice

čustvenega elementa, vmes pa njen deklinski glas. Maliban, kralj palčkov, je že v igri sami veliko bolj pasiven in medlo prikazan; učinkuje bolj s svojim kamnom in njegovo čarovno močjo kot sam. V nastopu je bil kar dostojanstven, mestoma pa bi bilo treba dati več igre, včasih se je zdel kot klasično dovršen kip, ki pa je mrtev. Peter, mlado pastirče, je postavil živo razgibanega dečka. Igralsko je bil nedvomno najbolj izdelan, ker je oblikoval svojo vlogo tudi v podrobnosti, morda še preveč, in to je škodilo. Tako je bila njegova kretanja in vse na njem čisto prezrelo in ni bil naiven in prisrčen pastirček, temveč mladenič, ki je že okusil nekaj življenja v širokem svetu in ne spada v planinski svet bajk. Lizika je bila prav v svoji naivnosti, ki pa je zmožna domisleka in požrtvovalnosti, najboljša, medtem ko na drugih mestih ni mogla doseči istega učinka. Zdi se, da ji igralsko še manjka. Oče Mrvar je s svojim nastopom in glasovno izvrstno učinkoval, le vse preveč kultiviran je bil za kmečkega očanca. V vlogi, ki bi bila »pisana zanj« bi se izvrstno obnesel. Zato pa je bil njegov Gašper v kretnji in maski verna podoba lenega, a prebrisanega hlapca; tudi glasovno je barval, zlasti se je močno čutil prizvok domačega narečja. Njegova soigralka, dekla Nanča, nima tako izrazite vloge, zato je razumljivo, da ob njegovi igri ni vedno držala ravnesja. Tako je bila v drugi sliki močnejša kot v tretji; dobro pa je zadela osnovni ton kmečke dekle. Cipcop, služabnik kralja palčkov, ima poleg dekle najbolj epizodno vlogo; pokazal je gibčnega palčka, ki dela za svojega gospodarja, a zraven si še sam privoščil svoje šale. Pri njem je bila vidna kultura govora (igrala je gospodična). — Zdi se mi potrebno poudariti, da bi bilo treba polagati isto pažnjo na izgovorjavo kot na igro; in prav ta napor ni bil v skladu z ostalimi prizadevanji. Delo je lepo prevedeno, tako da gladko teče. Zato je škoda, če tudi v govoru ni tako lepo zvenelo. Premalo je paziti samo na kolikost vokalov, ker da šele intonacija melodijo. Ta stran pa je bila popolnoma zanemarljiva pri vseh. Maske igralcev so bile učinkovite, tudi scena je bila okusna, zlasti če pomislimo s kakšnimi tehničnimi težavami se morajo boriti odri. Skratka: vse kaže, da se oblikuje dobra igralska družina.

A. P.

V zarji prvih petkov

Stari čas zahaja in stari svet s svojimi maliki se podira; zarja nove dobe vzhaja. Kakšna bo ta doba? — Nad sodobnim gnili in zamirajočim svetom se dviga Kralj vekov, Kralj s prebodenim Srcem. —

Proti koncu leta 1941 smo se v stiskah časa stregli. Novo zgradbo, božjo Slovenijo, hočemo postaviti na edino pravi in trdni temelj, ki ga je položil večni Mojster. — Kakor svet vihar je zahrumel čez našo zemljo mogočen klic: Zaupno uprimo pogled v presveto Srce Jezusovo! Vsi skupaj ob istem času začnimo spravno pobožnost devetih prvih petkov v zadoščenje božjemu Srcu za grehe našega naroda, spreobrnimo se k Bogu, da nas reši hudega in skrajša dneve preskušnje.

V velikem številu so se vsi sloji našega naroda odzvali vabilu svojega nadpastirja in zaupno opravljali to spravno pobožnost in jo še vrše.

Tudi drugi narodi so v velikih stiskah zaupno uprli pogled v božje Srce. Hude stiske in preskušnje so ljudi streznile in jim vsilile zveličavno vprašanje: Ali smo za grehe svojega naroda delali dovolj pokore in dovolj sprave in zadoščevanja?

Po nesrečni vojni leta 1870/71 je v dobrih francoskih kristjanih živo vzklikla misel: da rešimo Francijo, zaobljubimo, da bomo zgradili posebno svetišče presvetemu Srcu. Ta misel se je razvila v slovesno obljubo francoskega naroda. Izbrali so za to 128 m visoki »hrib mučencev« (Montmartre). Narodna skupščina je leta 1873 skoraj soglasno odločila, da je v javno korist, ako se zgradi to svetišče. Tako je po-

stala ta obljuba res splošno narodna in državna. Leta 1876 so začeli kopati temelj. Protikrščansko časopisje je leta 1880 začelo z divjo gonjo, češ da je cerkev Srca Jezusovega sramota za Pariz. A ni uspelo. Leta 1891 je bilo blagoslovljeno novo svetišče, posvečeno pa je bilo šele po svetovni vojni leta 1919.

Na pročelju te veličastne, 100 m dolge cerkve kraljuje 30 čevljev visok kip Zveličarja s prebodenim Srcem in z razprostrtimi rokami — kakor v blagoslov, vabilo in odpuščanje. Nad vhodom in nad glavnim oltarjem je napis: PRESVETEMU SRCU — SPOKORNA, VDANA IN HVALEŽNA FRANCIJA.

Medtem ko gre spodaj v pariškem velenju življenje s svojo predrzno nevero in preračunano nenravnostjo svojo napačno pot naprej, pa je zgoraj v svetišču noč in dan izpostavljeno Najsvetejše v počestitvi; noč in dan prihajajo sem mnogoštevilni verniki delat pokoro in zadoščevat za strahotne grehe, prihajajo prosit milosti za domovino in za ves svet. —

Med nami se prvi petek vrsti za prvim petkom. V zarji se vsak mesec obnavlja veselje in sreča in duhovna lepota naše lepe slovenske zemlje. Kakor z nebeško lučjo je ožarjena ta dan, ko se množice zgrinjajo okrog oltarja, kamor jih je privabila ljubezen božjega Srca.

Kako lepa in velika je naša mala slovenska zemlja na ta dan: povelšana v zarji prvega petka, v vzhajajoči zarji lepših dni!

(Iz Glasnikove knjige »Prvi petek«)

Komunizem in družina

Kristina Prijatelj — Konec

Z vsemi temi lastnostmi prežeti pa so člani družine vedno pokorni svojim staršem. Le-ti imajo po zakonu težko dolžnost, da skrbijo po svojih močeh za versko, нравno, fizično in državljansko vzgojo svojih otrok, pa tudi za njihove časne dobrine.

Ze liberalizem je preziral izpolnjevanje

teh cerkveno uzakonjenih pravic in dolžnosti staršev do otrok in obratno. Koliko bolj razdiralno delo je naredil boljševidem, ki odreka staršem vsako avtoriteto. Gazila se je družinska skupnost tudi pri nas že vsa leta. Spomnimo se samo nedelj in praznikov, ko se je vse trlo na kolodvo-

ru, da pohiti ven v naravo, ne samo da si dobi prijetnega okrepila, ampak da se napije svobode. Prazniki, ki naj povežejo dom v žarišče sreče, so se preživljali ločeno. Dom je bil velikokrat le še kot gostilna s prenočiščem.

Da, takrat se je zagovarjalo vse to s časovno potrebno napredka in starši, ki so se temu protivili, so bili starokopitni, kruti in niso privoščili svojim otrokom veselja v prosti naravi. Ne zanemarjanje nedeljske službe božje, nič jih ni oviralo, saj je Bog povsod, da se ga lahko moli. Molili pa so malika v človeškem telesu, saj so se odtujevali vedno bolj in bolj neskončni Resnici.

Ko smo brali v časopisnih poročilih, da se mladina v Sovjetski Rusiji javno odpoveduje svojim staršem, jih toži, jim grozi, smo morda zmajevali z glavo. A danes je na žalost ta val brezbožnega komunizma zajel tudi našo lepo zemljo. Zaječale so naše družine, spoznale smo matere, da je dvanajsta ura, ko moramo stopiti iz svojih družin tudi me, da se postavimo v bran vsemu zlu, ki nas hoče poriniti v vrsto ruskih komunističnih žen.

Raztrgala se je zavesa modernosti, ki je ščitila vsa leta našo komunistično literaturo in vzgojo. Ti literati, ki se danes zbirajo v slovenski komunistični republiki, so nam vsa leta kvarili našo mladino in razdirali družino. Njihovi junaki so živeli brez Boga, njih grešna ljubezen je človeka zadovoljila, prelom zakonske zvestobe je bil v korist drugemu in nič višjega, nič popolnejšega ni potrebovala naša mladina. Dekle, ki je padlo, ni moglo najti v njihovih spisih poti k Bogu, pogreznilo se je še globlje in je bil samomor popolnoma naravna in pravilna odrešitev. Lepo so znali opisati vzor komunistične žene, ki išče srečo povsod, le ne doma. Vemo in priznamo, da zares ni slučajno, da je Vidmar predsednik OF, kakor so to poudarjali na kongresu kulturnih delavcev 4. in 5. januarja na Dolenjskem. Potrdil je, da so ti ljudje delali vsa leta za komunizem, da so bili upravičeni protesti, ki so se dvignili tu in tam, ko je bilo gazenje krščanske morale in družine že preočito.

»Zrevolucionirani otroci, stoječi sovražno nasproti odraslim, so najboljšo sredstvo za revolucioniranje, da, za razvrat rodbine in družbe,« je rekel Lenin.

Zato razumemo razmere na Dolenjskem, ko hočejo komunisti v vsem popolnoma zadostiti naukom svojega revolucionarnega voditelja. V Zužemberku so naročili otrokom, naj pazijo, kaj govore domači in naj vse javijo. Gotovo pa ni ta slučaj osamljen, saj vemo, da jim ni nobeno sredstvo dovolj podlo, samo da dosežejo svoj cilj. Popolnoma jasno in očitno so zavrgli avtoriteto staršev, ko hočejo, da jih njih lastni najmlajši otroci ovajajo in dajejo tako pravico nadvlade otrokom nad starši. Na Primskovem vršijo otroci policijsko službo. V Zagradcu uči otroke neko kmečko dekle, ki jim je naravnost prepovedala ubogati starše. Nihče se ne vpraša, kaj bo iz teh, ko dorastejo, če morajo že svoja mlada leta posvetiti denunciranju.

Boje se starši, boje se trezno misleči in preudarni ljudje, ker vedo, da se s takimi dejanji naš narod vsak dan bolj približuje onim dnevom groze, ki jih je preživela Rusija v dneh krvave revolucije. Zakaj se sedaj ne dvignejo starši in vzgojitelji v protestnem zborovanju, da to ni vzgojno? Otroci ne rabijo več vzgoje, potrebno jim je samo znanje komunistične pesmi »Naš Bog je rop, požig, umor«, ali Internacionala. Kar ne naredi beseda, to naj opravi mladinsko glasilo Mladi pionir.

Doraščajoča mladina, v katero je stavil narod svoje upe, se je odzvala zgledom in naukom komunističnih učiteljev in si je optala puško. Pustolovščine, ki so jih poprej doživljali samo v čitanju opolzkih romanov, povedi in gledali v predstavah in filmih, danes v resnici doživljajo. Dekleta polne mladosti, a brez Boga v srcu, so se pridružile komunističnim tolpom. Vse izžeto je bilo mlado dekle v Grosupljem, ko nam je pripovedovala, da se bojujejo za enakost, za svobodo. Bojna obleka, puška, čutara vina, vse to jo je pač storilo enako fantom, tudi »marš«, kot je rekla, je za vse obvezen. »Tovarišice so jim potrebne, da uživajo prostost mladosti,« mi je rekel kmet z Dolenjske. Zakon pod jelko, menjava ljubčkov, vse to mora narediti dekle ravnodušno tudi v boju. Uživati in piti hoče mladost, potem pa je vseeno, četudi pade. Kaj naj reva tudi počne, ko jo bodo zavrgli kot ničvredno cunjo.

Čujmo samo o njihovem viteškem tovarštvu! Meseca januarja so napadli parti-

zani posadko na Rašici. Krogle švigajo z obeh strani, streljanje gluši. Vmes se razlega kričanje partizank: »Udajte se, beli psi! Vse vas bomo likvidirali!« V manjši skupini so trije partizani s tovarišico. In bomba zadene. Razlega se pritaženo stokanje. Rezek glas; tovariš ostro zakriči: »Molči, prokleta...« Z najgršim sramotilnim nazivom se obregne ob njo takrat, ko je pomoči zares potrebna.

Kdo bo naštel vse tiste, ki so bile likvidirane zaradi nosečnosti! Postale so jim v nadlego, zato je naravno, da se jih iznebi. Taka je žalostna usoda deklet, ki so verjele, da more komunizem dati ženi večjo in lepšo bodočnost kot življenje po nauku sv. Cerkve.

Kako povzdigujejo komunisti čast slovenskega dekleta, priča naslednji dopis:

Tako dvigajo komunisti slovensko dekle in ženo iz suženjstva, tako da jo osvobode njene najlepše dike, dekliske čistosti. Kardelj, glavni voditelj slovenskih komunistov, ima že tretjo ženo, čeprav ga ni ločila od prejšnjih smrt.

Del naše mladine se je otrešel družine in popolnoma zaslepljen sledi naukom boljše vizma. Ivanka Mulc iz Loške doline, vneta komunistka, je izdala lastnega očeta in brata, ker nista odobraval njene podlih podvigov. Mati, ki je bila na smrtni postelji, jo je z očitajočim pogledom hotela pritegniti na pot spoznanja, a tudi njej je zabrusila: »Mati, molči!« Molči naj mati, ker ve, da je hči zgubljena, da ji tisti, ki so jo pripravili na to žalostno pot, ne bodo nikoli v oporo! Molčati je morala mati, ki edina bi jo bila rada z zadnjimi silami nesebične ljubezni priklenila nase. Molčala je mati in umrla v žalosti zaradi nesrečne hčerke.

Tudi pri nas je pretrgala vez med brati in sestrami. Pepca Hönigman iz Dolenjskih Toplic, aktivistka, je razpisala na glasvo lastnega brata 1000 lir. In še in še bi lahko naštel poimenskih slučajev, ko je mladina pod vplivom boljše vizma zatrla v sebi vse dobro in plemenito. Splošno je znano, da se dekleta odlikujejo tudi pri mučenju. To niso poročila iz Rusije, to se dogaja doma, kjer gospodarita srp in kladivo, kjer je žena dobila toliko opevano svobodo in enakost. Glasilo partizank »Naša žena« je vredno ruskih tovarišic.

Kri naših mučenih in umorjenih mater, žena, deklet in otrok pa vpije in prosi, roti in kliče, da je to poguba, ki nas hoče pahniti v suženjstvo in propad. Saj vidimo in čutimo, da hočejo tudi pri nas uresničiti Leninove besede: »Zvesto in vdano je treba služiti proletarijatu. Postati stroj, ki popolnoma zdrobi njegove sovražnike in namah usmrti sto in sto ljudi. Proletariat mora zmagati! Sila in strah sta njegovo orožje. To premaga filozofe, učenjake, pesnike...«

Sila in strah sta gospodovala tudi v francoski revoluciji. Svoboda je bila tudi tam njih geslo. Narod pa je propadal, zaradi razbite družine in se še do danes ni okreplil.

Dva tisoč let pa vodi družino Cerkev s svojimi nauki in neizpodbitnimi zakoni, dviga in blagoslavlja, kjer le hočejo slediti njenim postavam. Socialni red, ki bi omilil težkoče družin, pa vemo dobro, da ne bo izšel nikoli od boljše vizma.

Slovenski narod bo živel in se dvigal le toliko časa, dokler bodo matere sprejemale otroke kot dar božji in bo družina razumela veliki nadnaravni smisel življenja odpovedi in ljubezni.

Nove brazde

Janez Kmet — (Nadaljevanje)

»Naj se! Ali bom tebi odgovarjala za svoje stopinje?« Postala je drzna. Matevža je tako jeza grizla, da ni vedel, kaj bi storil.

»Ti povaljenka, ki fante loviš...« Nič ni izbiral besed. Toliko časa zadržani srd je planil v ostrih in poniževalnih psokah na dan.

Julka je umolknila; užaljeno in nepre-

mično je strmela vanj, kot bi mu hotela zabrusiti v obraz, da je še tako velika žalitev ne more bolj ponižati.

Naenkrat je pljunil pred njo, se obrnil, zaklel in šel... Julka se je vgriznila v ustnice, da ni zajokala...

Sama je šla domov. Mirko je dobil tovariša. Naročil ji je naj ga pri Radlju po-

čaka. Pa ga ni hotela. Prvič je podvomila v resničnost njegovih besed. Zakaj je ni povabil v gostilno? Kaj ne sme spoznati njegovega tovariša? Vsak bi izpil kozarec vina, potlej bi pa skupaj šli. Koliko bi se pa zamudili! Še v dve gube pri prišla z Mirkom na Breg pred mrakom. Pa koliko bi bil krajši pot! V srcu jo je bolelo. Dvigali so se očitki, pa jih ne bo smela povedati. Nekaj mesecev Mirkove ljubezni je bilo zadosti, da je bila popolnoma njegova; Tineta je pozabila...

Ko se je spenjala po Prédalih, ji je rdečica preprežala obraz. Še enkrat je pretehtala težo Matevževih žalitev. »Ta preklemani Matevž!« Zaklela je in stisnila pest, a v hipu se je pokesala. O, ljuba Marija, kaj sem rekla! Dejala je dlan na usta in s pridržano sapo prisuhrnila, kot bi čakala kazni. Zakaj me je pa grdin s takimi priimki obkladal? Še pomisliti se ji je zdelo greh. Kdaj sem se pa s fanti vlačila? O Jezus, kako na nekaj strašnega je namigoval! Krivico si mi naredil, zdaj se pa smeješ! Tožit bi ga šla; nak pred sodnijo ne bom iskala časti. Matevž do groba te bom poznala...

IV. Prevrat

»Nocoj bomo šli ličkat. Oba sta prosila, Sitar in ona,« se je ustopil oče pred Julko, ki je hitela z delom. Ni mu odgovorila. Stroj je drdral dalje, komaj se je ozrla vanj.

»Tudi ti,« je izzival oče.

»Drugi le pojdite, jaz že ne,« se je gladko odpovedala in se sklonila nad šivanje.

»Kaj si ti misliš? Ali ti bo krona padla z glave?«

»Saj vidite,« je ježno pokazala na kup blaga. »Če sem vsak dan pokonci do polnoči, pa bom komaj naredila, kolikor sem obljubila do sobote.«

»Kajpak, vsak dan do polnoči! Saj še za svečavo ne zaslužiš.«

»Še nikoli mi niste tega očitali, bom pa sama kupovala petrolej.«

»Nič ti ne očitam,« je oče vzel nazaj besedo. »Pri nas ni treba nobene stvari stradati. Dote si pa res ne boš napravila, če se pretegneš... Pa saj je ne bo treba za Vrhovčevega. Od zraka bosta živela kakor tička.«

»Kaj me zmeraj pikate!« Glas ji je silil v jok.

»Vsi gremo, vsi nocoj, da veš!« je pribil in stopil k vratom.

»Povsod drugam, k Sitarju pa ne! Da veste enkrat za vselej: nikoli!« Vés pogum je stisnila v besede. Samo še naprej, nazaj ne more in ne sme.

Zgrabila je debel zavitek blaga, ga vrgla ježno na mizo, razvila, da bi urezala novo obleko.

»Ne jezikaj!« Očeta je pogrelo, da je kar poskočil. Kaj takega ni pričakoval. »Otrok si, Julka! Ne zamerim ti!« se je premagoval. »Punčka!« Dvignil je prst in ji požugal. Oči so mu zagorele v srdcu, skozi ustnice je sikal počasi, kakor bi zlogoval: »Izbij si ga sama iz glave, če ne, ti ga bom jaz! Nikdar ne bom pustil, da bi s Tinetom prišla skupaj! Za vsak kraj njive se bodo pulili pri Vrhovcu. Vsak grm bo imel svojega gospodarja. K taki bajti... ne... ne... nikdar!« Hodil je po hiši razburjen in srdit. Komaj se je krotil.

Julka je zaihtela. »Od hiše bom šla, pri nas je pravi pekel.«

»Od doma se trgaš, ha, ha! Varuj se, da ne boš šla prej, kakor misliš!«

»S kom si šla v nedeljo k maši? Kam, to že sama veš!«

Zakrila je obraz, ni odgovorila. Oče se je sklonil k njej, strgal ji z enim sunkom blago iz rok in ga vrgel na sredo hiše.

»Govori, če te vprašam,« je zarohnel, da je vztrepetala.

»Z Mirkom,« je zahlipala. »Saj ne bom več!« Proseče je dvignila oči v očeta.

»Zapomni si, otrok.« Pahnil jo je na klop. V tistem hipu je postala kakor kamen. Težka užaljenost ji je legla na obraz, umolknila je in trpela. Ne bi izrekla nobene besede več, četudi bi jo ubil.

»Še enkrat naj pride k nam, samo še enkrat, pa bo videl, kaj sem jaz. Sramoto nam dela. Spravil se bo iz naše vasi, lahko ti prisežem, za primej... da...!« Glas se mu je sprevrgel. Govorila je žalost.

»...Nisva te z materjo tako učila. V grobu se bo zaobrnila, mene pa pehaš vanj...«

Julka je slonela z eno roko na oknu, z drugo nepremično držala škarje. Očetov očitek jo je zasklel. Zakričala bi, se vrgla predenj in v solzah prosila odpuščanja. V hipu se je zlomilo v njej.

»Oče!« Zajokala je. Ta je globoko zavzdihnil, se obrnil in brez besede odšel.

Julka ni šla ne tisti ne drugi večer nikamor ličkat. Držala se je hiše in dela. Je vedela, da bi jo raznašali. Res ni dala veliko na to, pa vendar ji je morala vzkipeti kri, ko je slišala, kaj vse o njej govore. Povedala je Mirku, mu potožila in razkrila svoje srce. Tako lepo ji je pravil, naj se ne ozira na ljudi; saj niso bili še nikoli pravičen sodnik. Od tistega časa ga je spet vzljubila.

Cene je podaril Tončki sanje, tiste tihe in osrečujoče sanje, ki dekletu napolnijo vso dušo in jo osrečijo do omame. Tudi sam je postajal zamišljen. Mislila sta druga na drugega, a si nista razodela tajnih utripov. Večkrat sta se srečala; čudno tesnobno je bilo Tončki. Sladko čustvo ji je napolnjevalo srce, pa pred njim je skrivala oči, da ne bi spoznal njenih misli. Sama se je čudila, da kar ne more Ceneta povabiti na dom. Včasih se je s fanti šalila, se smejala in jim odkrito zrla v oči. A prišlo je kakor čez noč, da ji je v zadregi zastajala beseda in je zardevala, če jo je kdo ogovoril. V srcu ji je zrastle nekaj tajnega; ni vedela imena. Gledala je za Cenetom, vesela je bila njegove postave, hvalila ga je. Najrajši bi videla, da bi se vsa vas menila samo o njem. Pri delu si je zadnje čase zmeraj pela. Roke so delale, srce je vsovalo. Tako od jutra do večera. Kako bi ne? Saj je ni bilo premalo. Močna in junaška, kot bi jo speljal skupaj. Julka je bila otrok nasproti nji, čeprav je bila po letih precej pred njo. Zagorela in zdrava lica so kar dehtela zdravje. Kosila je kakor fant. Hlapec ni nikoli pri njej kosil, preveč ga je gnala. Zaostajati ga je bilo pa sram.

Kot bi zrastle iz tal, je stopil nekega popoldneva k njej Cene. Ajdo je žela. Ozrla se je, popravila ruto in žela naprej, kot bi ga ne videla.

»Užela se boš, Tončka, ker povsod gledaš, samo pod srp ne.«

»Kaj pa lažeš, Cene, saj te še videla nisem. Kar zastrašil si me,« je rdela in si s predpasnikom brisala obraz, da bi zakrila zadrego.

»Se bom res užela.« Roka se ji je tresla, srp je šel svojo pot. Nesla je na preveslo in zvezala snop.

»Ej, tebi je dobro Cencek! Vidiš, kako pa mi? Zmeraj v zemlji, zmeraj v delu!«

»Na kmetih je zdravje, veselje in pesem. Saj sam opazujem.«

»Opazovati ni težko! Za to ni še nobeden žulja dobil,« ga je zbadala in se zahihitala.

»Ti nagajivček, da moreš biti tako hudomušna!« Sedel je na snop. Bila sta sama.

»Pa vendar; v mestu je drugače,« je tipala in ogledovala ostrino srpa.

»Drugače, drugače, Tončka! Boga zahvali, da si doma. Tako ti povem, samo na kmetih je življenje.« Odložil je knjigo in uprl brado v dlani.

»Kaj pa v mestu?« ga je izpeljavala.

»Hiranje, da veš. Smeješ se! Ko bi pa mesto poznala od kraja do konca, od barak do palač, bi se pa več ne smejala.«

»Mirko pa pravi drugače.« Poiskala je oslo in začela brusiti srp.

»Ne poslušaj ga!« Zaničljivo je zamahnil z roko. »Daj sem srp, ti ga bom jaz nabrusil.«

»Kaj ga znaš?« Ni mu mogla verjeti. »Ste se v šoli učili tudi srpe brusiti?«

»Tiho bodi, pa sem ga daj! Jeziček namazani!«

Tako ga je nakačil, da je rezal kot strup.

»Kaj si nista brata z Mirkom,« je prešla na prejšnji pogovor. »Ko si, kakor vidim, nista dobra...«

»Brata?« Skoraj užaljeno se je nasmehnil. »Kakor midva!«

»Saj je rekel!«

»Kaj pa študent ne pravi, če mu prav hodi tako.«

»A, potlej naj vama pa človek zaupa?«

Cenetu je bilo nerodno. »Sem se ti kaj zlagal?«

»Saj ne rečem za te! Ti pa precej zameriš. Komaj da bi nobene ne zinila.«

»Ej, ti otroček, kdo bi ti mogel zameriti!« Cene jo je skušal ujeti za predpasnik.

»Otroček pa že nisem,« se je izmuznila.

»Kaj pa drugega, ko pa tako sveto verjameš, da Mirko študira,« je spet preskočil nanj.

»Povsod to dopoveduje. Ampak meni prav nič mar.«

»Naj dopoveduje, pa ne bo dopovedal. Šole so se že zdavnaj začele. Mirko, kolikor sem mogel izpeljati iz njega, že dve leti pohajkuje. Sam Bog ve, od kod je

doma. Na Bregu sva se prvokrat srečala, pa bi ne bilo škode, če bi se ne. Pa... vsaj malo sva se spoznala.« Cene je bil odkrit. Kar pravil je, ne da bi obrnil pogleda od nje. »Jaz bom službo poiskal. S šestimi gimnazijami se že nekaj dobi. Do konca ne morem študirati...«

Tončka je z odprtimi usti poslušala. Toliko ji ni še nikoli povedal. Vprašati si ga ni nič upala. »Kaj neki misli, ko mi to razklada...«

»Kaj bi ti pravil svoje zgodbe, Tončka! Jokala bi, to ti rečem!«

Zagledal se je predse. Pred Tončko je vstala skrivnost, ki ji ni smela do dna. Samo z očmi je iskala odgovora na sto in sto vprašanj, ki so ji bila na jeziku.

»Saj pravim,« se je nenadoma dvignil. »Službo si bom poiskal!« Pomežiknil ji je. Stopil je tik nje in jo prijel za roko.

»Nikar Cene, ljudje bodo videli. Kaj bodo rekli?« Ozrla se je. Joj, pod kozolcem so oče.

»Kaj meni za to, če ti službo dobiš!« Ni hotela razumeti njegovega pogleda.

»Rad te imam,« je skoraj dahnil. Tisti hip je zdrknilo s Tončke težko breme. Beseda, katero je v strahu in upanju pričakovala že toliko časa, je kakor zrel sad padla pred njo.

»Ti se šališ, Cene, ne vem, če ti je verjeti,« je izjecala, ko je bil Cene že na kolo vozu. S srpom je zasenčila oči in gledala grmovje, za katerim je izginil.

*

Julki je še zadosti hitro mineval čas. Spremljale so njeno delo misli na Mirka. Nj jih odganjala podnevi, ponoči se je pa vsa zapredla vanje. Včasih se je črna senca kot zavesa spustila med njo in njega. Ob večerih je ostajala doma. Tončka je hodila ličkat koruzo, korenje obtrgovat in repo krožit. Ni se bala družine, četudi jo je kateri podražil s Cenetom. O, saj dolžne ni nobene ostala.

Trdo so na Julkinem srcu ležala očetova namigavanja. Bala se jih je, stokrat jih preudarila, pa ji niso prinesla olajšanja. Da bi Mirko moral iti. Ne, ne! Tepel naj bi jo, samo da bi zamolčal to strašno besedo. Dobro pozna očeta; trd je, ne trd, trmast kot grča. Mirko pa tako dober, all ne ve oče, da uničuje njeno srečo? Naj-

raje bi očetu razodela vse, a vedela je, da bi jo zaničeval in pljunil na njeno bolečino. Tiha mržnja je zrastle v njej. Mirko ne sme od nas! Spoznala je, da ga tudi Svetinovi izpod čela gledajo. Pavla je užaljena, češ da za Mirka zna samo Julka zlikati obleko. O, Mirko! Že zdavnaj mu je odpustila tisto razposajenost, ko je na bučo ob potu vrezal veliko srce, v katerem je tičal dežnik. Spodaj je pa Julko podpisal. Joj, pa pri potu, da so ljudje videli in se smejali. Ti navihanec!

Vendar se ji je zdel zmeraj lepši, njegovo vedenje zmeraj mikavnejše. Dostikrat je na skrivaj vzela iz predalčka njegovo sliko: na stran nagnjena glava, bujni lasje, svetle oči so zrle naravnost vanjo. Lahen smeh je tudi njej izvalil smeh. »Mirko, Mirko!« je ponavljala vsa vesela.

Nenadoma so se odprla vrata. Zarečega obraza in razburjen je vstopil.

»Mirko!« se je prestrašila. »Kaj je?«

»Nič, ali vsaj malenkost,« se je za silo krotil, a ni se mu posrečilo napraviti navadnega obraza.

»Si videl kje očeta?« je pritišano dejala. Malomarno je zmajal z glavo. »Saj bom šel.« Spustil se je na klop. Z gibčno kretnjo je poravnal dolge šope las in zbegano gledal okoli sebe.

Julka je čutila, da nekaj prikriva. Strahoma je z očmi sledila njegovim gibom. »Šel bom.« Ni se ozrl nanjo; kot bi že stokrat ponavljane besede še enkrat izgovoril.

»Mirko, kaj govoriš? Žališ me, ko vem, da me ne boš zapustil,« je prosila z jokojočim glasom. Slutnja jo je zbodla kakor trn. »Kdo pravi, da greš? Samo dražiš me, navihanec.« Skušala se je nasmejniti. A v hipu se je zresnila, ko je videla, kako bolesten smehljal mu je šinil ob robu ust.

»Očeta vprašaj!« ji je oponesel in se dvignil.

»Ni res! Ne verjemi, Mirko.« Prijela ga je za roko, da bi ga zadržala. Skoraj kriknila je. Sama svojim besedam ni verjela. Kaj naj reče o očetu? Ali ga naj obtoži vpričo Mirka. Vedela je, da govori resnico.

»Ne hodi, saj si rekel, da si moj! Ne pusti, da bi ti rekla lažnivec.«

»Grem, Julka, ker moram! Tudi Cene je kriv! Pa tudi, da ti naravnost povem, lep je ta kraj, ljudje pa mi niso všeč.«

Stisnil ji je desnico. »Pridi, kakor sva

se zmenila! Preskrbel ti bom službo in potlej ne bova več izgnanca, ki ne smeta pokazati ljubezni.«

»Mirko,« je vzdihnila v bolečini slovesa. »Za teboj bom šla na konec sveta! Tako lepo govoriš! Ne pozabi me!«

Mirko je ni več slišal; bil je že pred hišo.

Med Julko in očetom je nastala razpoka, se širila in daljšala. Spomnila se je matere, stožilo se ji je po njej. Samo ona bi jo razumela, samo ona bi ji mogla pomagati...

»Se je vendar odlekel,« je prisopihala Mana k Smrekarici. Še dobro v vežo ni stopila, je že razpletala povest. »Kaj bi ne bila vesela,« je lovila sapo, »saj se bo vsa vas oddahnila pred njim.«

Smrekarici so se zvedavo zasvetile oči.

»I, kaj ne veš?« je hitela Mana, ki je komaj čakala, da je mogla raztresti, kar je nabrala na vasi. »Saj pravim, onega, sam Bog ve, kako mu je ime, tako zmešanega gosposkega imena si živ krst ne more zapomniti, študenta smo se pa vendar znebili.«

»Beži no, res?« Smrekarica je zazijala in se zagovorila, da je mleko pozabila odstaviti, ki je prekipovalo in se cedilo po peči.

»Kar privadili smo se ga. Kajpak, tako domač ni bil kot Cene, ki se mu jeziček še zatakne ne. Tak je res, kakor bi Tonček poslušal. Prav za skupaj bi bila. Ali bi regljala! Če se je pa Mirko okrog Julke sukal, meni prav malo ali pa nič mar.«

»Menda bi rada videla, da bi divjal po vasi in goleni kazal?«

»Nič bi mi ne bilo za to, če bi ga nikoli več ne bilo k nam,« se je branila. »Kaj me briga, pa še marsikaterega drugega ne.«

»Briga, briga! S koprivami bi ga bilo treba nagnati, od koder je prišel. Če pride na kmete, naj se tako zadrži kot ljudje. Kajpak, v mestu na pol nagi letajo okoli, ko nimajo nobene manire. Saj je tudi Mirko ni imel. Si ga kdaj videla v cerkvi? Je pa že Cene ves drugačen...«

»Prav, da je šel! Pohujševal je mlado in staro. študenti niso bili še nikoli nič prida. Kar bala sem se za Julko. Spozabila se bosta, pa bo en križ več v vasi.«

»Saj so pravili, da se mislita vzeti,« je pozvedovala Smrekarica. »Zdaj pa ne bo nič.«

»E, nič, nič! Julka bi ga rada. Po golih kolenih bi šla na Zaplaz, do komolca bi Boga zahvalila, če bi ga dobila. Ali kam bosta pa šla? Tu gor, če hočeta!« S koščeno roko je bolj zamahnila kakor pokazala na škrbinaste grajske razvaline.

»Mlad svet je neumen. Dva se nekaj časa s pogledi lovita, potlej pa: vzela se bosta, obzinejo po fari. In res. Če stari ne puste, pa sama prisilita. Kaj bosta kameenje grizla? Saj se imava rada, tako se tolažita in gradita kdo ve kakšno prihodnost... Potlej pa... e, saj si sama lahko misliš kaj...«

»Bodi pozdravljena, tako sem se zamudila, bom pa zdaj bolj pohitela,« se je sama obtoževala in opravičevala hkrati ter odkrevsala po vasi.

Nebo se je oblačilo, sence so se raztegnile po gozdovih, ki so v trudnih vzdihih izgubljali zelenje in se je veter piskajoče ovijal golih vej. Še podnevi je bilo mračno, hladen zrak je stresal zadnje cvetice, ki so čakale smrti. Po poljih so se gibale v tople jope zavite postave; naglo so se premikale, kot bi se bale, da bo zdaj zdaj začel naletavati sneg in ga ne bo vzelo do spomladi.

Julko ni zdržalo doma. Mislila je, da jo bo v hiši zadušilo. Hladna tišina jo je bolela. Prijela je za motiko kakor Tončka; ta je ni odganjala, oče je bil zadovoljen. Pastirji so kurili po senošetih, iskali kovanja in koruznih storžev ter jih pekli. Tu pa tam je osamljeno jabolko viselo na sadnem drevju; otroci so jih zbijali s poleni in kamenjem. Krik in vpitje sta se razlegala po poljih. Otroci so do kraja hoteli izrabiti kopne dneve, ki so se jim še ponujali. Julka je hodila k pastirjem, božala razkuštrane glave in se jim smejala. A tiste tihe žalosti, ki ji je ležala na srcu, se ni mogla iznebiti. Ozirala se je proti Vrhovčevim. nekoč je zavila prav pred hišo, pa ni vstopila. Janez jo je komaj pogledal. Ogovoril je ni. Micka in štefa sta se menili z njo, a zdelo se ji je, da pridržano in hladno. Niso mogli preboleti sramote. Ali ni tudi Julka kriva njihovega molka? Brez besed so jo obsojali, tako se ji je zdelo.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

Gospodinje se pogovarjajo

Ker se vso pomlad prav pridno udeležujem na domačem vrtu, sem se namenila danes z našimi gospodinjami malo pokramljati o domačem zelenjadnem in cvetličnem vrtu.

Vsaka gospodinja, ki biva v lastnem domu, kakor tudi tista, ki ji s stanovanjem vred pripada tudi del vrta, naj bi pridelala za svojo družinsko porabo vso potrebno zelenjavo. Zato naj bi si uredila vrt ali kos vrta tako, da bi ga čim bolj ekonomično izrabila, da bi ji čim več donasal. Pa tudi med rastjo se mora zanj zanimati dan na dan; donášati mu osvežujoče vode in mu odstranjevati plevel in druge sovražnike. Ko pa posamezne gredice donesejo svoj pridelek, ne sme izpraznjena gredica niti 24 ur ostati prazna, ampak jo je treba takoj zasejati ali zasaditi z novim sočivjem.

Vse one kmečke gospodinje pa, ki živijo v bližini mesta ali trga, naj bi obdelovale vrt ne samo zaradi lastne uporabe, ampak tudi zato, da bi postavile ves odvišni pridelek na trg v bližnjem mestu. S prodajo zelenjadi si vsaka gospodinja oskrbi vir lepih dohodkov. Ne bo ji žal, ako določi, ko je doznala, da gre povrtnina na trgu dobro v denar, poleg dosedanjega zelenjadnega vrta tudi še kos njive v bližini doma, da ga obdela in poseje z zelenjajo, ki je zanjo največ povpraševanja na trgu. Morebiti se bo tudi pokazalo, da kaže gojiti posebne kulture, ki so v mestu, kamor postavlja zelenjavo na trg, posebno priljubljene; n. pr. beluše, redkvico, grah, solato, ohrovt, zelje i. dr. Najprej pa se mora prepričati, kateri način gojitve je za njen vrt najprimernejši in v kolikšnem obsegu. Vedeti mora, da je ta način pridelovanja zelenjadi zelo uspešen, da pa tudi zahteva intenzivnega dela in izdatnega gnojenja. Za obdelovanje pa so potrebne tudi izvež-

bane vrtnarske moči. Tudi je treba vedeti, da se tako pridelovanje sočivja najbolj izplača v gotovih krajih, ki imajo vse talne pogoje za to. Po večini so to predmestja večjih mest ali trgov z ugodnimi prometnimi sredstvi, da pride zelenjava v čim boljšem stanju na trg.

Za tako pridelovanje sočivja na veliko sem hotela dati samo pobudo našim gospodinjam, ki bi s pridnim delom in uspešno porabo vrta in najbližnjih njiv okoli doma mogle pridelati prav mnogo iskane zelenjave in bi s tem izdatno povečale svoje letne dohodke. Res pa je, da je za tako delo treba mnogo praktičnega znanja in neutrudnega dela, ki se ga gospodinja s svojimi pomočnicami ne sme bati. Najprej pa si mora pridobiti potrebnega znanja v vrtnarski praksi ali tudi v naših gospodinjskih šolah, ki poleg drugih predmetov tudi vrtnarstvo prav pridno goje.

Gospodinja iz predmestja.

Naročnici Vigredi, ki v tretji številki, stran 78 opisuje, koliko bridkosti in težav je doživela v osmih letih, kar se je poročila, bi rada odgovorila tole: V teh osmih letih ste poleg bridkih ur doživeli v svoji družini tudi mnogo neskaljene sreče in veselja. O tem prav nič ne dvomim. Ozrite se tudi malo naokrog, pa boste videli, da ima vsak posameznik in tudi vsaka družina svoje križe in težave. Poglejte še v bolnišnice, sanatorije, hiralnice, ubožnice, v kletna stanovanja revnih družin itd. Ko boste videli nakopičenega toliko gorja, boste kot verna katoliška žena in mati uvideli, da so Vaši križi in težave le majčkена preizkušnja, ki jo božja Previdnost dopusti.

Naročnica v Ljubljani.

Poravnajte zaostalo naročnino!

Naši razgledi

O izdelavi usnja. Surove kože dobivamo od domačih ali divjih živali. S strojenjem dobivamo iz surovih kož usnje, ki se predeluje naprej v razne usnjene iz-

delke. Surove kože, med katerimi zavzemajo največje število goveje, telečje, svinjske in ovčje kože, prihajajo na trg osoljene, sušene in konzervirane s kemikali-

jami na različne načine. Kože so predmet mednarodne trgovine. Ker je bila pri nas pred vojno poraba kož v tovarnah večja, kot so jih lahko doma nakupile, so jih morale tovarne uvažati iz daljnih prekomorskih krajev.

Strojenje kož. Bistvo strojenja vsake kože je v tem, da se usnjeno tkivo kože mehanično in kemično spoji z določenimi sredstvi, ki jih imenujemo strojila. To so proizvodi rastlinskega ali rudninskega izvora ali pa razne kemikalije. V manjši meri se za strojenje uporabljajo sredstva živalskega izvora, kot na primer kokošja jajca ter izločki kokoši in psov.

Strojila rastlinskega izvora. Za strojenje se uporabljajo predvsem taki deli rastlin, ki imajo večje količine čreslove kisline. Za lažje razumevanje navedem, da je to tista kemična sestavina, ki nam daje trpek okus v črnih dalmatinskih vinih ali v prekuhanem čaju.

Najvažnejše rastline, ki imajo mnogo čreslove kisline, so: skorja smreke, hrasta, vrbe, jelše, nato sledi hrastov, kostanjev in kvebračev les, katerega domovina je v Južni Ameriki. Tem pa sledi ježice, ki zrastejo na hrastu na želodovi kapici kot posledica vboda ose šiškarice. Končno dobivamo čreslo tudi iz plodov raznih prekomorskih rastlin. Iz prej navedenih rastlinskih proizvodov pridobivajo strojila v posebnih tovarnah, ki izdelujejo tanin ali čreslovinski ekstrakt, ki je temna, gosta tekočina. Tanin je prah rjavkaste barve in ima značilen duh. Strojilo se pridobiva z izluževanjem lesa, ki vsebuje čreslovino. Izluževanje se opravi z vodo, ki potegne iz lesa čreslove kisline.

Za rudniska strojila se uporabljajo najčesče kuhinjska sol, galun in kromove soli (kemična spojina kovine kroma).

Med strojili živalskega izvora so najvažnejša razna ribja olja.

Predelava surovih kož. Predelava surovih kož se prične s tem, da se kože namočijo v vodi, kjer se zmehčajo in nabreknejo, kar je predpogoj za nadaljnjo predelavo. Istočasno se surove kože pri tem tudi operejo. Tako »osvežene kože« se nato vložijo v apneno mleko, in sicer le tiste, ki spadajo med lažje in srednje težke kože. Težke kože pa se izpostavijo neke vrste gnit-

ju, ki se imenuje »znojenje«. Oba postopka imata namen, da se zmehča vrhnja plast kože, ki ni uporabljiva za strojenje, enako kot ni uporabljiva tudi spodnja mesna plast. Vrhnja in spodnja plast kože se nato odstranita s strganjem z ročnimi noži ali pa na strojih, pri čemer odpadejo tudi dlake. Kožni odpadki se oddajajo v tovarne za klej, dlake pa se uporabijo za izdelovanje ščetk ali za izdelavo umetnih gnolj.

Tako nam je ostala samo srednja plast kože, tako imenovana »usnjica«, ki se najprej dobro opere, nato pa pomaka v posebne tekočine — čimže. Sedaj sledi strojenje v ožjem smislu, ker se polagajo kože v vodne izvlečke prej navedenih rastlinskih strojil, če se koža stroji na rastlinski (vegetabilni) način, ali v raztopine rudninskih sredstev, če se koža stroji na rudninski (mineralni) način.

Po starem načinu se pri vegetabilnem strojenju polagajo kože v bazene, ki so napolnjeni z raztopinami ali ekstrakti rastlinskih strojil. Tu se puščajo na miru po več tednov ali več mesecev, kakršna je pač narava surove kože. Debele, to je težke kože, potrebujejo več časa, da se prekvajajo s strojilom. Ta način izdelave daje prvorazredno, čvrsto in trajno blago. Drugi način izdelave, ki je mnogo hitrejši, pa uporablja velike lesene sode, v katerih se kože neprenehoma valjajo v strojilu, kar zelo pospešuje strojenje. Ta način se uporablja tudi pri strojenju kož z rudninskimi strojili ali z mastnimi olji, to je za kromovo, galunsko ali mastno strojenje.

Popolnoma ustrojene kože se potegnejo iz strojila in sušijo na zraku. Ker pa je usnje potem precej trdo in nima lepega izgleda, se ga še obdelava z ročnimi in strojnimi gladilniki in v stiskalnicah. Strojni likalniki za usnje so sestavljeni iz težkih jeklenih valjev, ki prehajajo v vseh smereh preko usnja, ki je razprostrto na masivnih železnih mizah.

Usnje se v glavnem lika samo na zunanji strani in postane tu zelo gladko in dobi sijaj — polituro, istočasno pa postane cela koža mehkejša in bolj gibka ter se ji je povečala žilavost in odpornost. S tem je

Poravnajte zaostalo naročninol

tako imenovano naravno usnje v glavnem gotovo in so potrebna samo še zaključna dela.

Za izdelavo barvanega usnja obstojata v glavnem dva načina. Če hočemo izdelati usnje, ki mora biti v celi masi pobarvano, tedaj se dodaja barva že strojilni raztopini. Običajno se uporabljajo katranska ali anilinska barvila, redkeje pa rastlinske ali rudninske barve. Pri tem načinu se barva prepoji z usnjem hkrati s strojilom. Pri drugem načinu pa se nanaša barva na kožo z valji šele potem, ko je že ustrojena. Ta način se uporablja pri izdelavi laka.

Kromovo strojenje se dandanes mnogo uporablja pri obdelavi lahkih in srednje težkih kož, ki se uporabljajo večinoma za izdelavo gornjih delov obutve in za lahko torbarsko robo. Pri usnju se tahoj lahko prepričamo, če je strojeno po kromovem načinu, če ga pogledamo v prečnem prerezu. Če ni posebej pobarvano, kaže kromovo usnje v prerezu zelenkasto modro barvo, dočim je usnje po vegetabilnem strojenju rumene ali temno rjave barve. To barvo ima usnje v prerezu od strojila. Pozna se pa tudi po značilnem duhu, ki spominja na hrastovino.

Belo ali galunsko strojenje, v ožjem smislu, pa je povsem belo usnje lepega in nežnega izgleda, ki se uporablja največ za sedlarske in torbarske izdelke ter za luksuzno in športno obutev.

Mastno strojenje daje zelo mehko in voljno usnje — semiš, ki je podobno suknu in se lahko šiva ter pere. Iz takega usnja se izdelujejo največ rokavice, deli športne obutve, klobuki in pasovi. Surovine za to vrsto usnja so samo lahke usnjene kože od domačih živali, predvsem telečje, ovčje in kozje kože. Od tujih živali pa kože antilop.

Kombinirano ali mešano strojenje pozna več posebnih postopkov, od katerih je najvažnejši način za pridobivanje usnja, ki je znano pod imenom glasé. Tu se kombinira belo in mastno strojenje in se uporabljajo tudi jajčni rumenjaki. Usnje »glasé« je zelo fino, tanko in mehko. Iz njega se izdelujejo zlasti rokavice. Za »glasé« se uporabljajo kot surovina predvsem pasje kože. Po tem postopku dobivamo tako imenovano polkromovo usnje. Usnje »dongola«

in »napa« pa se dobiva s kombinacijo rastlinskega in belega strojenja.

Med zaključna dela pri fabrikaciji usnja spada likanje ali valjanje kože, kar smo že opisali. Nadalje spada sem cepljenje, politura, beljenje, barvanje, lakiranje, maščenje in apretura usnja. Končno opravilo je merjenje in tehtanje gotovih kož.

Cepljenje kože se opravi na posebnih strojih tako, da se debelejšje kože vzporedno s površino razcepijo na dva dela: na debelejši in na tanjši del. Debelejši del je vzet od gornjega dela, tanjši pa od spodnje strani kože. Ta del je mnogo slabše kakovosti in se zato tudi temu primeroma uporablja za cenejše torbe in gamaše.

Šagreniranje je postopek, pri katerem se na lice usnja vtisnejo razne figure, kar se doseže z vtiskavanjem vdolbin raznih oblik s težkimi jeklenimi valji, katerih površina je gravirana. Ta način se uporablja pri izdelavi usnja za prevleko pri pohištvu, za sedeže v vagonih, avtomobilih, pa tudi za finejšo torbarsko robo.

Apretiranje usnja polepša kožo z raznimi sredstvi. Uporabljajo se predvsem škrob, moka, dekstrin, traganj poleg majhnih količin rudninskih barv, kar se zlasti uporablja pri usnju, ki je bilo strojeno z rastlinskimi stroji.

Tehtanje in merjenje usnja je važno opravilo, preden je končni izdelek pripravljen za prodajo. Težko usnje za podplate in pogonske jermene se prodaja po teži. Zato jim je treba določiti težo v kilogramih. Vse ostalo usnje se prodaja po površini, ki se izraža v kvadratnih centimetrih ali po starem običaju v kvadratnih čevljih. Ker imajo cele kože nepravilno obliko, bi bilo z običajnim merjenjem in računanjem težko določiti točno površino, in se zato uporabljajo posebni stroji za merjenje površine, ki avtomatično registrirajo površino kože. Izmerjenemu ali stehtanemu usnju se udari na spodnji strani še tovarniški žig ter oznaka teže oziroma površine in izdelek gre v promet.

Dobro usnje je žilavo, gibko, nosno voljno ter ga je možno do določene stopnje raztegniti. Dobro usnje ima lep sijaj, posebno na licu. Vobče je dobro usnje lepe zunanosti. Ne sme imeti madežev, razpok, brazgotin ali kakšnih drugih zna-

kov zunanjih poškodb. Debelina usnja mora biti v celem komadu enaka in istotako tudi barva v povprečnem prerezu. Svetlejša mesta v povprečnem prerezu so dokaz

nezadostnega strojenja, kar ima mnoge slabe posledice pri uporabi usnjenih izdelkov. Dobro usnje ne poka pri zvijanju ter tudi ne napravi trajnih naborov.

Naša posvetovalnica

Naša posvetovalnica se je kar lepo razmahnila. Prihajajo vedno nova vprašanja, kar je znamenje, da so bralke dobile zaupanje do pravih odgovorov, ki jih Vigred prinaša. Vendar si ne moremo kaj, da ne bi pripomnili, da je sodelovanje pri odgovarjanju še vedno le povsem slučajno. Bralke se nekako odtegujejo odgovarjanju, ali iz nerazumevanja, ali iz nezanimanja, se ne da povedati. Res je le to, da se z odgovori oglašajo vedno le ene in iste. To pa se nam ne zdi prav; kot bralke svojega ženskega lista bi se morale zavedati, da imajo vse druga do druge dolžnosti, ki se jih ne da obiti. Poziv k odgovarjanju stavljenih vprašanj je vendar najmanj, kar si morejo naročnice dati. In to je nekaj takega, kar vsaka zmore. Seveda na vsa vprašanja ne more vsaka odgovoriti. Tega pa ne bi smelo biti med Vigrednicami, da bi ona, ki ve odgovor na vprašanja, ne bi hotela dati svojega znanja splošnosti na uporabo. Kakor si v domu sestre pomagajo ob vsaki priliki, tako naj si tudi Vigredina sestrška skupnost pomaga. Naša posvetovalnica je za to najprimernejši kraj, saj drugače itak ne pridemo skupaj. Zato: vse k razmišljanju in vse k odgovorom na naša vprašanja! Odgovori so dospeli na naslednja vprašanja:

Kako naj svažim pleteno pohištvo. V prvi vrsti naj svetujem, da pletenega pohištva ne zanemarite. Kakor vsak dan obrišete prah z vseh predmetov v sobi, tako naj se tudi obriše prah s pletenih stolov, miz, stojal in vseh pletenih predmetov. Ker pa je ta vrsta pohištva pač pletena, to ni tako enostavno, ker ploskev ni gladka. Prah se res, kakor pravite, zaleze globoko med vitre, kamor s krpo ne dosežete. V ta namen uporabljajte čopiče, omela in podobne priprave, s katerimi dosežete prah in ga odstranite iz luknjic in raz med vitrami. Ako vsak dan odstranjate prah, ki se na pleteno pohištvo nasede, ne bo treba tožiti, da se ne da osnažiti. — Potem Vam ne bo treba tožiti, da so stoli in sploh

vse pleteno pohištvo v kratkem času izmaličeno in neznatno. Seveda pa ne morete drugače, kakor da tudi to pohištvo kakor vse drugo negujete in varujete. — Vaše vprašanje, če smete pleteno pohištvo tudi umivati, Vam ne morem kar naravnost ne pritrditi ne zanikati. Ako bi ga ne mogli pravilno in temeljito osnažiti, bi bilo seveda bolje, da sploh ne pričnete s snaženjem. Poskušala sem nekoč sama s tem delom, pa najbrž nisem prav ravnala, da so se mi vse šibice pričele lomiti. Res je bilo temeljito osnaženo, toda zaradi krhkosti lesa stol skoro ni bil več poraben. Posebno škodljivo pa je, ako uporabljate pri snaženju sodo, ker se potem tudi les skvari. — Ako imate v bližini kakega pletarja, pomenite se z njim o tej zadevi. Jaz Vam iz lastne izkušnje ne svetujem z mokroto snažiti; rajši zaenkrat še prav temeljito osnažite in razpihajte vse prizadeto pohištvo in bo najbolj prav.

Kristina Hof., Lj.

Ali smeta stati asparagus in aspidistra na soncu? Meni se je dvakrat prav različno primerilo. Aspidistre sem postavila na dež, pa sem potem pozabila nanje, da je že sonce nanje sijalo. Vsi listi so obledeli in so začeli usihati. Drugič sem pa čez poletje postavila aspidistre na vrt, kjer jih je tudi sonce doseglo; pa se mi niso prav nič skvarile. Kaj in kako je s to zadevo, Vam ne znam razložiti. — Morebiti bi pa le kazalo, da uredništvo naprosi vrtnarskega strokovnjaka za temeljito razlago in pouk.

Tudi asparagus mi je neko poletje poginil, ko je stal na soncu. Drugo leto pa sem drug asparagus, ki je nekoliko hiral, presadila na vrt na prosto, pa se je čez poletje toliko opomogel, da je bil potem najlepši med vsemi drugimi, ki so ostali v sobi. — Gotovo bo o tem tudi najbolje vrtnarski strokovnjak vedel povedati, kaj je prav in kaj ni. V splošnem pa nimam ne asparagusa in ne aspidistre nikoli trajno

na soncu, pač pa v polsenci in mi prav dobro uspevata. Seveda pa je treba misliti, da star asparagus in stara aspidistra ne moreta vedno lepa ostati. Kakor pri človeku je tudi tu: starost združena z raznimi nedostatkami. Katka M., C. M.

Kako se pripravi grah. V zadnji števili je že Helena K. prav primerno in lepo odgovorila na Vaše vprašanje; pa bom danes še jaz nekaj pripomnila. Da bi se ne razkuhal, je kar dobro sredstvo, da ga samo kratek čas kuhate, če imate rajši zrnje kot pa piré. Zaradi okusa si pa tudi lahko pomagata. Ako si napravite grahovo omake, ji dodate lahko kakršen koli okus in duh: majaron, šetraj, nekoliko paradižnika, sesekljana pomladnja zelenjava i. dr. Seveda je odvisno, kakšen okus imate najraje. Seveda je tudi važno, da ne denete vseh začimb naenkrat vanjo, ker bi potem sploh ne bilo nobenega pravega okusa. — Jaz tudi večkrat grahov piré dodevujem drugim jedem, ki so mi preredke in jih grahov pire kar lepo zgosti. — Značilni grahov okus, ki napravi usta nekako suha, je pa grahu tako svojski, da ga ni mogoče odpraviti.

Nova vprašanja, ki so dospela, pa so sledeča:

Glavobol. V »Naši posvetovalnici« so vsakovrstna vprašanja in odgovori. Zato sem se tudi jaz opogumila in prosim za odgovor na sledeče vprašanje:

Zadnji čas me zelo muči glavobol. Sosed mi svetuje, naj vzamem vsak dan 3—4 tablete aspirina. — Ko sem bila nedavno prehlajena, mi je svetovala amygdopyrin. Nisem vzela ne enega ne drugega, ker se na tablete prav nič ne spoznam.

Prosim, če bi Vigred v »Naši posvetovalnici« pojasnila porabo tablet. Za pojasnilo se že vnaprej najlepše zahvali

Lada K., K.

Vaše vprašanje smo izročili zdravniku v odgovor, ki ga prinese prihodnja številka. — Odslej vsa zdravstvena vprašanja naših naročnic dobi samo g. zdravnik v

roke; zato naslavlajte z označbo »Za gosпода zdravnika«. — Op. ured.

Kako naj popravim ročaje pri priboru, ki so se omajali? Imam preprost, vsakdanji pribor s črnimi lesenimi ročaji, ki ga pa vsak dan rabi cela družina. Razmajale so se mi vilice in noži, da jih komaj še porabljam. Ne vem pa, na kakšen način bi se dalo to popraviti, ker so tako vilice kakor noži nasajeni v lesene ročaje, ki pa na zunaj niso prav nič pritrjeni. — Ako je katera izmed cenjenih bralk imela že kako podobno zadrego, naj mi sporoči v Vigredi, kako si je pomagala. Za nasvet bom zelo hvaležna, ker v teh časih ne morem misliti na nabavo novega pribora.

Ivka P., R. P. K.

Ali se da popraviti oslepelo ogledalo? Imam veliko ogledalo v Biedermaier-okviru. Ker je že zelo staro, je ponekod, zlasti po koteh oslepelo. Bojim se, da se bo ta nakaza širila, pa bi jo rada popravila, če se da. — Prosim, da mi katera izmed Vigrednic pove, ali se da temu odpomoči, ali naj pustim popravilo, da še bolj ne pokvarim? — Za nasvet bo zelo hvaležna

Jožica Z., Z. V.

Ali se izplača že precej ponošene copate popraviti na ta način, da jim dam pri čevljarju napraviti usnjene kapice in obpetnike? Imam nekaj starega usnja, ki za drugačno uporabo ne bi bilo. Copate pa so sicer stare, pa zelo tople. — Že vnaprej prav lepa hvala! Anica Bet., Lj.

Potenje nog. Že skoraj leto dni me muči neprijetno potenje nog. Od potu je koža spodaj na prstih in med prsti razjedena in boleča. Povzroča pa tudi značilen zoperni duh. S kopanjem, vsakdanjo izmenjavo nogavic, z masiranjem nog nisem dosegla zboljšanja. V zimskih mesecih je potenje sicer za nekaj tednov malo popustilo. Zadnje tedne je to potenje zopet prav neprijetno. Ker sem v ostalem zdrava, stara 26 let, si tega potenja ne morem razlagati. — Za dober nasvet bom prav hvaležna.

P. S. v Lj.

Vsa ta vprašanja priporočamo temeljitemu preudarku in skorajšnjemu odgovoru!

Erscheint monatlich — izhaja mesečno. — Preis - cena L 15.— — Herausgeber - izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra cesta 80. — Schriftleiter - urednik Zora Poženel, Slomškova ulica 1. — Gedruckt von der Zadrúžna tiskarna in Laibach - Natisnila Zadrúžna tiskarna (Maks Blejec) v Ljubljani.